N. 5 Presit di cheste dispense cun táule dople franchs 1.25 C. C. Postale 10 Setembar 1929 - VII

ARCHIVI
de leterature furlane
antighe e moderne

Biele lenghe furlane fortunade!
cumò sarà di te pûr fate stime
e plui d'ogn'altre tu sarâs loldade.
GASPAR CARABÈL (Rumtòt cirche 1630)

Cheste dispense 'e contèn:

I ritràç di Guido Podreche, Vigi Greát, Pre Josèf Comèl, Zaneto Cossár, Avocát Leitemburg, Dree Blanch, Checo Nascimbèn e Ròmolo Bianchi.

Guidòn Salvadi (Guido Podreche) - LA STRIE pa'-i ans 1892, 1893 e 1894.

Costantín Smaniotto - TITUTE LALELE comèdie in 3 aç. (cont.)

Cu-la publicaçiòn de quinte dispense il letôr nò-l pò plui dubitâ che l' **Archivi** nò-l vebi di vivi. Viarzín quindi un abonamént a 10 dispensis al presi di 12.50 franchs par l'interno e di 15 par l'èstero. L'impuárt si pò speuí cun mínime spese su-l **Cont corint postâl N. 8 - 69 Udin, plaçe Vitorio Em. 9 A.** Indicâ da quale dispense si intínd sei abonâç.

I abonâç dirèç e' gioldarán ches-c vantáç:

1) Di ricevi al presi di cost cuviartine, frontespiçi e indiç par leâ il volúm;

2) Di podê ritirâ la dispense o lis dispensis riservadis tiradis in limitatissim numar di còpiis par i studiôs, che contegnaran i branos di caratar masse libar;

3) Di ricevi al stess presit áncie lis dispensis che varán, in sfueis separâç e in ciarte patinade, i ritráç dai benemeriç de lenghe furlane. Lis ilustraçións sarán nome pa-i abonâç.

Dopo finide la publicaçión des poesiis di Podreche, si scomençarán a dâ fûr des òparis di un o l'altri fra ches-c tre autôrs in gran part inediç: **Eusebi Stele** di Spilimbèrg, **Florendo Mariuçe** di Ciampfuarmid, **Cont Tite Puarte** di Udin. La seste dispense vará vot ritráç.

Si ricuarde che i Rivenditôrs e' han l'obligh morâl di rimandâ in bon stât lis còpiis non vindudis e di pajâ chês che nò tornin indaûr, sençe bisugne di sei sbordonâç.

Par un ceno su-la vite e su-lis òpari di **Greát, Comel, Cossár, Leitemburg, Nascimbèn** e **Bianchi** fasin assegnamènt su-la colaboraçiòn dei abonâç.

Cheste prime táule dople si distribuísc áncie ai non abonâç.

Stabilimént Tipo-Litografich BEPO TABÀCH — Sandenêl dal Friûl

Dispense imprestade, jê dispense piardude o almanco uastade

(Continuaçión dal secónd at)

Venánçio — Sior Tita, el me ga messa l'anima in pase.

Titute — Anche mi son in pase. Ma, guerra.

Venánçio — Guerra *(al bêv)*

Titute — El vedará che guerriero.

Venánçio — Si, la pol esser una busia, la xe evidente. Ma, mi digo: chi galo de esser sta?!

Titute — Cheste, siôr Venánçio, 'e jé dute farine dal sach di chê figure porche di Agnul Basandiele che nò-l puèsc dâ-si la pâs che jo 'o puedi deventâ podestât di Surisíns e che lui al suspiri par mê fie Esterine. Al-há roseadis lis vacansis lá di so cugnât, a Vignésie, al varà viodude Lussie ed Esterine e nus vará mitût in burlete duc-i-doi.

Venánçio — Cosi la xe... lo giureria anca mi. *(al sune il campanèl de buteghe)*

Titute -- Sito, sito, siôr Venánçio, di dut ce ch'al-è sussedût.

Venánçio – Nol convien parlarghene, perdina.

Titute — *(a la puarte de buteghe, che jé viarte)* Al-è siôr Mòmolo.

Venánçio — Novità de sierto.

SCENE SÉTIME

Mòmolo — *(al ciante stand dentri, avínd bivût)* Se quel guerrier io fossi
Se il mio sogno s'avverasse

Titute — Son-o buinis gnovis, ch'al'è cussí contént?

Mòmolo — *(entránd)* Signori riveriti.

Titute — Un ratafià *(lu serv, e Mòmolo al bêv)*

Venánçio — Novità, ciò Mòmolo.

Mòmolo — Semo al momento decisivo. El documento el xe in viaggio de sicuro. Mi, in prevision, go fato preparar la fanfara del Ricreatorio e lu, sior Tita, el se tegna pronto e preparà al gran avvenimento, perchè el popolo el xe impassiente de acclamar al primo podestà.

Titute — E il sindich e i assessórs in-dulá son-o?

Mòmolo – I xe tuti in attesa del gamion. La música la xe sconta par no far maron come ieri, ma ancuò no se pol falar.

Venánçio — Bevi allora, bevi *(Titute al ciamine nervôs su e jú pe' stançe e ogni tant al bêv un bicierín di ratafiá)*.

Mòmolo — E lu?

Venánçio — Se tuto andarà ben, mi parlerò al popolo da quel balcon là. El discorso el xe pronto da do setimane.

Mòmolo — Bene, benon. El se preparì al lieto evento alora. In alto i cuori, sior Tita.

Titute — 'O soi pront, par die.

SCENE OTAVE

Cándide — *('e anúnçıe che son rivadis Lúçie e Esterine)* E' son ca lis sioris.

Mòmolo e Venánçio — Alora el gamion el xe rivà.

VENÁNÇIO — La sarà qua Esterina; me trema el cuor.
TITUTE — 'O soi dut sot-sore.
MÒMOLO — Allora mi no fasso in tempo e speterò qua anca mi.
TITUTE — Risòt cu-lis quais, come 'vin dite.
LÚÇIE — *(jentránd, e daûr di je Esterine)* Po' nò son-o lâç al cambión ance lôr.
ESTERINE — Cun dute chê confusión che jé! Siôr Venánçio patrón.
VENÁNÇIO — *(ciapánt il capòt)* Spetemo qua signorina.
MÒMOLO — *(a Titute)* Ghe penso mi *(a Esterine)* La conti, la conti, signorina.
TITUTE — *(a Cándide che lu scovete)* Nèti-mi in gamba, sas-tu.
ESTERINE — *(a Mòmolo e a Venánçio)* E' han fat vignî fûr la músiche.
MÒMOLO — *(a Titute)* Ghe semo. *(Venánçio al fevele cun galantarie cun Esterine.)*
TITUTE — *(a Cándide)* Prime dal gustâ biscòç e marsale; has-tu capît? Prepare dut fûr, che el popul al-ûl bagnâ el glotidôr di sigûr.
LÚÇIE — Jesus ce strache ch' 'o soi *(si sinte)*. Cui sa puar Agnul, ve'!
TITUTE — Siôr Mòmolo ch'al mi spieghi 'mo. *(Mòmolo al spieghe a Titute)*
VENÁNÇIO — *(a Esterine)* Stanca, è sicuro stanca.
ESTERINE — Tanto...
VENÁNÇIO — La se riposi signorina, la se senta quá. *(al parècie dôs ciadreis. Esterine si sinte viçin di lui)* Ogni promessa è un debito. No savaria da che parte scominsiar, ma ghe voria dir una parola... *(e' fevelin insieme)*. *('e sune la músiche dentri)*
LÚÇIE — La músiche, la músiche 'e ven vie par ca *(al balcón)* *(Cándide 'e puarte fûr ogni ben di Dio)*
MÒMOLO — *(continuánd il discòrs cun Titute)* Ma se capisse. Comincerò mi a sigar "Viva el Podestà „.

SCENE NONE

PRE NOÇÊNT — Soi rivât a timp. *(rivolzin'-si a Mòmolo e a Titute)* Is-e vere?
MÒMOLO — Pre Nocente benedeto.... Verissimo.... e po ghe sarà el risoto co le quaie.
CÁNDIDE — *(sole)* Al sta fresch! al-è dut brusât.
PRE NOÇÊNT — Sursum corda! siôr Tite *(al va a congratulâ-si)*
MÒMOLO — *(a Venánçio)* El se tegna pronto per el discorso *(Venánçio nò-l rispuind; al-è dut infervorât a discori a Esterine)* Si, chi lo move? Gnanca una bomba.
TITUTE — *(a Pre Noçént)* Ma, lu disin lôr, iò ancemò nò sai.
LÚÇIE — *(dal balcón)* E' stan par rivâ, e' stan par rivâ. *(duc e' corin donge il balcón)* *(Esterine e Venánçio e' restin al so puèst)*
TITUTE — Sior Venánçio, el discorso. *(gran strepit di músiche e di evviva)*
VENÁNÇIO — *(distrát)* Lo so a memoria *(al si dispòn par lâ al balcón)* Signorina vienla *(al si jeve sú. In chel Mòmolo Bressán al bandone duc e al côr fûr come une saete sberlánd)*
MÒMOLO — I ghe siga viva a Basandella *(a Venánçio)*

VENÁNÇIO — Cospeto che voltada!

ESTERINE — O Dio! che delusión. (*nò sta in pîs. Venánçio la compagne fin a la ciadree e al si met dóngie a consolâ-le*) Ghe tigniva tanto, povero papà.

VENÁNÇIO — Che disdetta.

TITUTE — (*al si slontane de fignesrre clopánd come che al foss ciòch. Pre Noçént si ritire e Mòmolo che al si jere fermât su-la puarte, prime di lâ al dîs*).

MÒMOLO — El mio dover me ciama là. Comparmesso a tutti (*vie*) (*gran fracáss, evivas e músiche*).

TITUTE — (*lassánd colâ i braç*) 'E jé veretât di Vanzeli: Dagli amici mi guardi Iddio. (*'te ciámare nò-l'è plui nissún fûr di Venánçio 't-un ciantòn e di Esterine che vâi. Lúçie su-l balcòn 'e bat lis mans cun calôr*). Ma parcè mi han-o lassât bessôl?... E' son duc s-ciampâç sençe saludâ-mi, sençe une peráule di confuárt. Nò rèsti-o simpri Titute Lalele ance sençe podestarie? Sói-o deventât une figure porche di un momént a l'altri?

SCENE DÉCIME

(*Cándide entre e si met dóngie Titute, mostránd Lúçie che bat lis mans al gnûv Podestât*).

CÁNDIDE — Viódi-al se 'o disevi la bausie?!

TITUTE — Mostre, mostre, cent-mîl voltis mostre. 'E jé rivade l'ore di meti in clâr dut-quánt. (*Lúçie 'e lasce il balcòn e 'a va fûr da la puarte di mièç*)

CÁNDIDE — Benón! un mâl par-sore chel altri. Ch'al bevi intánt e ch'al lasci passâ la buras-ce. (*j met di bevi e 'a bêv áncie je*).

VENÁNÇIO — (*al sbote e al si bute in zenoglón devánt di Esterine*) Perdonime Esterina... perdonime Rina, Rinetta. Perdonime.

ESTERINE — De che cosa, caro?...

VENÁNÇIO - So sta 'na carogna a credirghe ale insinuazion de la letara.... (*Cándide si nacuárz di Venánçio e 'a bat sun-t-une spale di Titute che al si volte e al ciale*)

TITUTE — Nò mi han duc bandonât...

CÁNDIDE — Viód-ial 'mo? (*'e va vie planchin, disínt*) 'O torni subit.

VENÁNÇIO — (*continuánd*) 'Na carogna; Rinetta cossa distu? Piansistu? Rina dal mio cuor, vardime. (*Titute al si sofle il nâs cu-l'intençión di fâ capî a Venánçio che nò-l'è sôl e che al si lasce traspuartâ un pôch masse*) Piansistu?... I to ocioni i deve sempre ridar come la to boca. Vustu che te suga le lagrime con do basi? (*la busse e po' si volte di colp*) O Dio... no credevo...

TITUTE — Almancul un che nò mi vedi bandonât. Solo che lu, solo che lu el xe restà.

VENÁNÇIO — Sior Tita mio carissimo, nell'ora del dolor se conosse i veri amissi. Quà dentro do soli i patisse par lu. Mi e la so Esterina.

A chest ca pensât nò 'vin,
ma il spetacul si dará;
e magari 'o pajarín
qualchidún par lâ a scoltâ.
E cussí i nestris ciantánç
cun dei spetatôrs pajâç.
ben che sedin... diletánç,
nò sarán sicûr fis-ciâç.

A Udin, per Nadâl, spetacul *scich*
preparât da l' imprese di Bolzích,
al fâs tant entusiasmo, tante plene
che svolin fin lis bancis su-la scene.

E culí mi ritiri par chist an
prometínd ai Furláns che il miò *Lunari*,
amât dal galantóm, dal popolán,
odiât da l'intrigánt, da l'usurari,
simpri, fin che l'è flât, salterá fûr
par meti un pôch di clâr lá che l'è scûr.

LA STRIE par l' an 1893

PREAMBUL

Bisugnarèss che il miò lunari dut,
chist an foss dedicât al gran Zorút,
opûr a chel gran omp par podê rindi
l'onôr che 'l merte, iò mi less a scuindi.
Difati nô, puars diáui di cianta-stòriis
çe sin-o mai di front a lis sôs glòriis?
Çe-mût 'vê cûr di scrivi de's strieriis
quánd che lui l'ha lassât tantis poesiis?
Quánd che il so, come il ciánt del rusignûl
si lu sint anci-mò par il Friûl?

E' son passâç *cent ains* che l'è nassût
ma il ricuárd del so inzén nò-l'è piardût;
il nestri popul l'ha anci-mò 'ta-l cûr
dei siei biei viárs il delicât sussûr:
la gran dolceçe e la malinconie
e il sentimènt che l'è in-té so poesie;
il spirit murbinôs des lunaçións,
e l' inmense alegrie des sôs cançóns.
Çe-mût, çe-mût puedin-o ciantâ plui,
quánd che dut-quánt il bièl lu ha ciantât (lui?
E-pûr, cialait, mi pâr vignude l'ore,
propri chist an che il gran Zorút si onore,
di mandâ fûr un volúm di poesiis
miezis gnovis e miezis de lis **Striis.**
E mi pâr cun chel piçul volumút,
di fâ onôr al miò mût al gran Zorút;
parçè che iò nò ciati nie plui ciâr
che di podê mostrâ-mi so scuelâr.
E in chist 'o hai vude buine volontât
se áncie l'estro e l'inzégn mi han manciât.

Soj-o riuscit? Cui sa!... Son des anadis
che lis poesiis son fregul calcoladis:
Duc-quánc e' pensin dome al carantán,
e i artís-c son butâç in-tá-l ledán.
La sciençe, l'art, la glòrie e la poesie,
di front ai bêç nò son stimadis nie;
e va-e-nò-vá che i libris di Zorút
sedin doprâç par inciartâ persút.
Dúncie çe meravee che i miei *lunaris*
finissin áncie lôr... 'ta-i necessaris?

Però nò mi avilísc in su-l plui bièl,
e tignind il gran Pieri par modèl;
cialánd a lui che in vite l'è restât
poëte simpri, e simpri disperât;
pensánd che merte plui rispièt e onôr
un'òngule di artíst che dut un siôr,
'o uei continuâ simpri a fâ il poete,
áncie a cost di restâ simpri in bolete.
Par chest scomençi subit, su doi pîs,
a mandâ pa-l Friûl chist prin avîs:

Avîs

Mi disin tanc di lôr
poete di cartèl;
plen di murbín, di scuele,
di sâl in-t-ál çerviél.
Mi disin: Pe'i lunaris
nò-nd-è miôr di te!
I strolichs de to stampe
son muárç al dí di uè!
Chestis son dome ciácaris,
miei brâs e boins furláns;
la veretât jé cheste:
Nò vegnin carantáns.
Il gran Zorút, il mestri
ch' 'o hai simpri venerât,
al veve su-la bòcie
'ste grande veretât:
Áncie il poete, il strolich,
l'ha il viçi di mangiâ:
la lump che j máncie l'ueli
'e finísc cu-l crepâ.
Capis-o 'mo la solfe?
Iò 'uei spiegâ cun chest
che nò mi bastin ciácaris,
ma che mi ocôr... il rest!
Se nò, cu-l miò lunari,
'o hai dome la risorse
di fâ viarzi la bòcie,
e fâ siarâ la borse.
E a mi po' mi covente
che il siôr e il contadín
nò láudin cu-la bòcie
ma inveçe cu-l tacuín.
E par fâ che duc-quánç sedin conténç,
e poete, e letôrs, e cûr, e pançe
hai 'olût pensâ ai mûç plui conveniénç
di fâ un afâr pe' glòrie e pe' finançe:
Ossie di meti fûr dut 't-une volte
des mes poesiis furlanis la racolte.
Sôl cun doi franchs un bièl volúmp (stampât
lá di Fúlvio cun dute elegançe.
Dut chel che par sîs ains 'o 'vês ciatât
'te-i lunaris faç sú di circostançe;
e des gnovis poesiis mai plui vidudis
ch' 'o hai tignût fin cumò scuindudis.
Insome, cençe stâ a dî tantis stòriis,
varês dute la vite del Friûl,
cu-i siei petegolèç, cu-lis sôs glòriis,
cu-i siei dîs di soreli e i dîs di nûl:
il volúmp, garantísc che nò-l'è ciâr;
ma, folch-mi-brusi! se 'l va mâl l'afâr,
'o buti al diamber lunaçións e sanç
e 'o voi a-tôr a vendi fulminánç.

De l'an in generâl

Simpri frêd vie par l' Unviâr,
ben par chel che l'ha il tabâr;
ma cun dut il ciáld d' Istât
simpri mâl pa-l disperât.
Primevere o-pûr Autún
brut par chel che l'è a disiún;
ma in Autún o in Primevere
il siôr gióld a une maniere.
Po' çe zòvi-el strolegâ
se cussí la lassait stâ?
Nò, nò zovin lunaçións
'co restait simpri mincións.
Ves-o, simpri con sudôrs,
di ingrassâ guviâr e siôrs?...
Il lunari, che nò-l fale
segne l'ore di mudâ-le!

Zenâr

Bon principi de l'an! -- mi han (augurât —
cui ben principie l'è a metât de l'òpere,
e iò chiste matine 'o hai scomençât
cu-l fâ, jescínd, dute la s-ciale a tòmbulis.
E cussí tant pulît 'o hai principiât,
che dome in somp al viâç mi soi fermât.

Su-l puínt dal Nadisòn, 'ta-l pujulút,
lait par gust a sintî çe bièl cialdút!

Catinute 'e ha tre morôs,
e del rest son áncie pôs;
je sostén che a fâ l'amôr
di sigûr nò piárd l'onôr.

Nò j-u ten par interèss,
che ha del so par vivi istèss.
Si capísc, nò ocorin scusis,
'e j-u ten... par stropâ busis.

Dopo vude la ferade e la staçión
áncie i cividalês varessin voje,
par podê dâ-si un freghenín di ton,
di 'vê un blech, come a Udin, di tetoje.

Fevrâr

Miò marit — dìs une siore —
el-ha un fâ che l-inamore;
lui l'è plen di sentimént,
lui di dut el' è contént;
lui al viárç duc-quánc i dìs
la so ciase pa-i amís;
lui l'è bon come une paste
tant tener... che nò-l baste.

E çe frêd cián! si ris-cie di inglaçâ-si:
fortunâç chei che puedin taponâ-si.
E dî che sin duc fradis 'ta-l creât
ma il siôr el va in peliçe e il puer slambrât.

A Udin 'o hai vidude siore Zese [1])
a braç, in-tá-l veglión, di un marchesín.
'E si deve un gran ton e une pretese
per jessi al flanch del nobil moscardín.
Ma plui tard, propri al'ultim dal veglión,
'o la ciati avilide e disperade;
in mièç a tant sussûr e confusión,
'e zirave bessole e inmusonade.
Nò; nò j podeve capitâ di piês:
po' nò vevj-e piardût il so marchês?

In chist aniversari 'o vajarèss
pensánd al gran Zorút che nò-l'è plui;
ma l'ere tant bièl tipo che, da-bón,
mi ven di ridi sôl 'co pensi a lui!

Març

Çe religión! dopo tant balâ
cumò po' si va in glésie a morosâ.

1) Ostere di Cividât.

Di fûr 'o 'vin il frêd e l'umidút;
e iò inveçe in sachete 'o hai ciáld e sut.

Primevere

O tempora! O mores! [1])

Une volte si viodevin
in-té-l mássimo cafè [2])
i plui nòbii çitadíns
insediâç su-i canapè.
Dei veciòns cun tant di barbe,
cun gran ton di autoritât,
e' tignivin sú il decoro
di chist nestri Çividât.
Duc in guánç, cun tant di cane,
pantalóns a l'ultim ton;
duc i dîs in veladine,
e la fieste in veladón.
Çiárç bastóns cu-l pomul d'aur
o di avori lavorât,
gran orloi e gran ciadenis
su-l gilè dut recamât.
Dei tabárs de l'altri secul
gloriôs di antichitât
che dal pari discendevin
ju pe-l fi in ereditât.

A la sere si metevin
tôr-a-tôr dei tavolíns,
disgotánd cun gran sussiego
i cafès cu-i bicieríns.
Discorevin di polítiche,
di progrèss, di religión
molánd fûr cun gran prudençe
la lôr nobil opinión.
Qualchi volte si animave
la questión in-té assemblee
ma a la fin e' si ciatavin
duc d'acordo in-t-une idee:

1) Peráulis di Cicerón lamentan'-si dai timps gnûvs in cui i custúms jerin gambiâç in piês.
2) San March in place dal Domo.

"L'operaio stia soggetto
al suo nobile signore,
e il signore sia devoto
a Francesco imperatore!"
Guai se qualchi lavorènt
al vess vût l'estro di entrâ:
"Per il popol non c'é posto
sul velluto dei sofà".
Ançi i vèçios e' contavin
che nissún l'ere açetât
se nò-l veve duc in ordin
i siei quárç di nobiltât.

E cumò? Cumò si viodín
ciárç pandolos del prin pêl,
sençe gran di conveniençe
sençe sâl in-té-l çervièl,
sençe un pócie di modèstie,
sençe quárç di nobiltât,
sençe fregul di rispièt
per i siôr di autoritât;
vignî dentri cu-l virgínie,
cun-t-ún blech di veladine;
cu-lis scarpis a l'inglese
cu-la brave baguline;
il ciapièl di últime mode,
e magari intinzût,
il soprabit ciocolate,
cun il baver di velût;
orloi d'aur, o di letón,
e ciadene di dublè, [1])
che sglinghigne cu-l brelòch [1])
su-i botóns dal bièl gilè;
i colèç cun tant di pichis,
chêi che gratin sot il cuèl,
maneghíns che s-ciampin fûr,
guánç lavâç, ma vere pièl...

Cun-t-ún ton di me-ne-impipo
vignî drenti in-té-l cafè,
e butâ-si a bot-a-sclòp
stravacâç su-i canapè:
— Cameriere! un bicierín!
Presto! digo! la gazeta!
Oe! Dormimo? Come xela?
Xe mezz'ora che se speta! —
O-pûr chest suçêd plui spess:
— *Camerier! presto, acidenti*
un bel goto de acqua fresca,
un giornal e un stecadenti! —
Qualchidún, a dî-le juste,
nò-l'ûl fâ-si mincionâ,
siché l'òrdine cu-l'aghe
quatri gotis di mistrá.
E cussí chêi spendacíón,
pe'-s ciadreis, pe-i canapè,
comandánt e sbevaçánd
son i princips del cafè.

I aventôrs del timp antîch
e' sbrundulin 'te-i ciantóns:
— Çe del diaul, ma chist cafè
el'è plen di safaróns!
A nô-altris nò nus plâs
dute cheste confusión;
siôrs, pivei in comunele,
sençe gran di distinçión.
Dute cheste mescedançe
tra plebeos e autoritât,
cavalírs e schinca-penis!
Culí un cont, lá un impiegât!
O çe timps! o çe progrèss!
Cheste 'e jé democraçie;
che nò vevin mai vidude
prin di 'vê la ferovie!
Il progrèss el sarà bièl,
rispetabil, ma del rest,
l'ere miôr ai nestris timps
quánd che ognún steve al so puèst. -

Ma i pivei nò si scomponin,
lôr 'e lascin ciantâ i vècios;
e po' tachin sot a un sold
une filçe di cotècios.
O-pûr qualchi brisculute,
o — però se nò-l'è tard
di dovê impiâ i lusórs —
quatri botis di biliárd.

(1) Vôs manciánç in Pirone.

Po' 'e ciacarin di polítiche,
e lí e' ciatin il pretèst,
ricuardan'-si lis triestinis,
di sberlâ " Vive Triest! „
E po' e' ciolin sú i giornai,
cun-t-ún fâ di noncurançe,
per ualmâ, cussí di svol,
lis notíçiis di finançe.
Però intánt la signorie,
che nò pò parâ-ju fûr,
'e pretind di svindicâ-si
cu-l ciantâ-j-gi par daûr:
— Cun chis-c quatri pivelúç,
cun chis-c quatri milordíns,
chist cafè si pò clamâ-lu
il cafè dei spudacíns. —

Il canociâl da un pôch el mi scantine:
nò-l'ha chê fuarçe, nò-l si slúngie ben:
il soreli o la lune nò-l vicine
dal çîl a ca, come si convèn.
Insome il canociâl plui nò mi scolte,
e nò-l tire lontán come une volte.

Gènio [1]) l'ha fabrìcât un bièl casín,
di vere architeture a crocantín.

'Co l'è il timp des eleçións,
duc e' fasin afaróns
da-per-dút si sint in coro:
Mancul mâl che 'l zire il boro!

Avrîl

Ben tornade çisilute
per i ciámps e pe'i zardíns;
svelte, fâs la to ciasute,
e imbastísc dei çisilíns.

Se i struménç rispuindin ben
dut il mês varín serèn.

In parlamént fasin un gran sberlâ,
ma po' e' son duc d'acordo... nel mangiâ.

1) Il nodâr De Senibus.

E çe demòcraçie! Viôd tanc di lôr
lâ a-tôr in veladín a l'ultim ton;
façolèç di batiste cu-l'odôr,
scarpis inglesis, di èbano il bastón;
mièç metro di colèt su-l glutidôr,
simpri duc ocupâç a fâ di *lión*:
ma cun duc i vistîç di milionârs
si viôd che son scriváns o butegârs.

Maj

Pinf! Paf! une saete,
çe colp di tamburón!
se ciape su-lis çimis
nò ciaperá Gratón! [1])

Il fi [2]) di Micelín el passe vie
scossan'-si come un pôl spacât de buere;
plen di sussiego e di galanterie,
ocupât in-té-i guánç matine e sere.
In doi mês di lavôr lungh e costánt
el-è apene rivât a impirâ un guánt.

La campagne nò va mâl:
merit dut del canociâl.

Sebèn che 'vin petròlio a Cividât
'te-i mûrs la sere nò si pete il nâs;
parçè che l'è dut ben iluminât,
con-t-une infinitât di bechs.... a gâs!

Jugn

Garibaldi da un pièç l'è soterât,
ma el vîv simpri 'te-l cûr de umanitât.

Gran bièl timp! bielis zornadis!
per lâ a fâ des spaçisadis!
Chês che son di maridâ
e' scomençin a oselâ.

Une volte si usave che lis sioris
e' vessin simpri il cavalîr servènt,
che lis servive sençe tantis stòris,

1) Prof. di caligrafie, piçul di stature.
2) Secondo, fi di siôr Sandri.

in dut chel che crodevin conveniént.
Cumò, nò i cavalîrs, ma 'vin i amîs
che servissin pe's tiestis.... i marîç.

Istât

Compatriòç a Rome

— Ciale cui che si viôd! S-cefin [1]) a (Rome?
— Ciò! Salvadi!... çe sorte fortunade!
Lis montagnis stan fermis, ma la int
si finísc a incontrâ-le in qualchi strade.
— Iò 'o soi ca che l'è un pièç. 'O (eri stuf
di lâ a-tôr remenón culí e culá,
e a Rome mi pâr di jessi a ciase mê,
parçè che, dut somât, l'è un gran bièl stâ.
— Po' tu hâs rasón: A Rome si (sta ben!
Gran buine int, a chel che si capísc,
e biei bocóns di fèminis, ti pâr?
— Per caritât!... Se Mènie nus sintíss!..
— Po' çe del diaul! Nò is-e a (Cividât?
— Po' nò: se tu savessis, ciâr Guidón,
'e jé culí daûr; si è ritirade,
par un çiárt afarút, in-t-ún portón.
— Mò brâs! Fases-o il uestri viáç (di gnoçis?
— Eh sí! sí! viáç di gnoçis! Çe us-tu fâ,
dopo disevòt ains di matrimoni,
cumò j cápite l'estro di viazâ!
Cussí — za che dovevi vignî a (Rome —
'o l'hai ciapade sú par contentâ-le;
e' sin rivâç di sere, e par dî il vêr
vin za tirade sú une mieze bale.
'Olc! e çe vin! *Vino delli castelli!*
Lu 'vin bivût a çene! nò-l mincione!
— E ses-o stâç a l'òpere?
— Po' tâs!
'Olc che j-u trai! Dîs franchs une poltrone!
Fortune che sin visâç a timp!
Çe-mût di sassinâ-ti un galantómp!
Ma 'o-nd-hai ciolte un sole, e cun chêi bêç
sin stâç sintâç iò e Mènie un pôch par-ómp!
Che il diaul la puarti, Mènie! Is-e (piardude?
— Èco-le!
— Ciale ca mò cui che l'è?!
— Corpo di Baco! Siôr Guidón Salvadi!
Çe bièl câs di ciatâ-lu. 'O hai tant plasê!
Lui al sta ben? Baste cialâ-lu in (muse!
— E a Çividât
— E' crepin di salût!
— E Jacum Gabriç? [1]) E Maçocie? [2]) E (Carli? [3])
— E' stan benón! Son plens di zoventût!
— Is-el un pièç che nò ha vidût miò (pari?
— L'avocát? In chê dí che sin lâç vie;
'o lu hai ciatât cu-l frut, [4]) dut imburît,
che 'l faseve il stradón de ferovie.
Daûr di lôr vignive siore Amálie
ma lontane une vore, cun Mariute. [5])
Ciò, si capísc: 'e jé su-l'ingrassâ
e j plâs di spaçisâ cu-la sflaciute!
— Tíri-ti in bande, Mènie, l'è il (tramvai!
Òcio un ciavál! Po' ses-tu indurmidide?
Salvadi, fa'-nus viodi i monuménç,
e dopo 'olín bagnâ-si la pivide!
— Po' S-ciefin! Çe creançe distur- (bâ-lu.
Has-tu di fâ-j-gi piardi il timp par nô?
— Eh! 'co si trate di passâ un'orute
co-i patriòç, dut il plasê l'è miò!

*
* *

Za che sin ca larín a viodi il *Foro*,
lu 'vin culí daûr!... 'e son doi pass!
Èco-lo!
— Folch! çe robe straordenárie!
Nò hai mai vidût in vite mê tanc class!
— Çe-mût (dîs siore Mènie) chist l'è il (foro?
Iò lu hai ritignût simpri une buse!
— Has-tu sintût, Salvadi, çe ignorançe?

1) A judicâ da l'últime quartine si ritèn che si trati di une storiele in buine part imaginade dal poete. In ogni mûd nò si puedin identificâ i protagonís-c.

1) Diletánt scultôr.
2) Sandri Maçòcie dispensír dai sâi e tabáchs.
3) Rinaldo Carli sotprefèt in pensión.
4) Viiòrio Podreche, chel dal *Teatro dei Piccoli*.
5) Sûr di Guido e mari di Vere Vergani.

— Oe! Siôr S-ciefin sapiént! domandi (scuse!
— Eco lassú ('o dîs iò) il *paláç dei Cesars*
cun chês murais par-sore de's alturis!
— Çe maestât! çe imponençe! çe splendôr!
— Çe fondamentis, folch! çe muraduris!
Nò si capísc come che vedin fat
a puartâ sú chês tananais di pieris!
— Viódis-tu Mènie, alí el durmive il re!
— Iò 'o viôd dome une sdrume di maseris!
— E çe son-o chêi sonders lá vie sot?
— Jé la sale dei quatri imperatôrs!
— 'Olch! e çe salis! grandis come ciasis!
E' mi laressin ben par foledôrs!
— Vio's-tu, S-ciefin, chê stánçie? Messaline
lá 'e piciave i morôs butâç in bande!
— 'Olch la brusi! e çe mostre! Però e' (disin
che foss un toch... come che Dio comande!
— Vergognôs di veciát! ('e sberle Mènie)
Ti plas-je áncie siore Messaline?
Pûr che nò sei so fèmine, chel cián,
el corerèss daûr a ogni sgualdrine!
— Viodes-o chê colone? Lá, si dîs,
che Cicerón [1]) sberláss cun Catiline [2])
— Po' se ere so fèmine, al doveve
doprâ un racli par fâ-le stâ cidine!
— Viódis-tu lá jú in-sòmp il Quirinâl [3])
e po', lá in alt, la Trinitât dei Monç [4])
e duc-quánc chêi zardíns a-tôr a-tôr
e chel paláç magnifich lá jú in fonç!
Eco *villa de Mèdici* [5]) lá-sú
par-sore chê culine tant lontane!
— 'Olch che j-u trusci, i miedis! e çe vile!
altri che a Çividât Durigo e Fane!

*
* *

1) Marco Túlio Cicerón (106 — 43 prime di Crist) famôs oratôr, filòsofo e om di stât.

2) Lúcio Sèrgio Catiline (108 — 62 prime di Crist) plen di debiç, l'ha tentât di fâ nasci la rivoluçión a Rome.

3) Paláç a Rome scomençât l'an 1574.

4) Famose glésie donge plaçe di Spagne fabricade fra il 1495 e il 1585.

5) Edificade nel 1560. Dal 1801 sede de Academie di Françe pâl perfeçionamént di zovins artís-c

— Cio', Salvadi, ven gnot, e iò mi sint
un ciárt sbrondulamént. L'è miôr che 'lin
a mangiâ un bocugnút in qualchi sît
lá che si ciate un bon litro di vin.
— Po' ben, larín cu-l tram lá di Cor- (nèlio [1])
l'è cafè, birerie e restauránt;
si mángie mancul-mâl, nò si spind masse,
e per di plui el'è cafè-*chantánt*.
— Benón! Eco il trambai! Mènie spessee!
— Cu-la paçiénçie! Spiete un momentín!
— Monte sú svelte!
— Che mi dej la man
'O hai ciapât il camúf in-t-ún rimpín!
— 'Olch e çe che si côr jú per lis (rivis!
Po' nò mètin-o il slaif?
— E' son usâç!
— Orèss viodi culí Berto Balute [2])
che áncie cun lui si côr da disperâç!
— Ciale chel siôr, su-l marcia-pîs, in (cane!
— Po' lu cognòsc! Nò is-el Tofolón? [3])
— Si che l'è lui!
— Fasín fermâ il trambai!
— El' è biel-zà sparît 'te confusión!
— Po' du-lá lávi-el vie cussí imburît,
in soprabit in cane e in baguline?
— Ma?! Cui sa mai: L'è simpri inda-
a pedinâ-nus qualchi signorine! (farât!

*
* *

— Eco la birerie!
— Çe lûs elètriche!
Cheste culí 'e fâs clâr cu-i siei balóns!
Altri che chê di Udin, che fâs scûr
cun chêi quatri lumíns pe'i ciantóns!
— Corpo di bius! çe tante int! Po' (is-e
simpri compagne cheste confusión?
— Sigûr! Però lá a-báss el'è un taulín
disocupât, che 'l nus lará benón!
— Salvadi, ordene tu!
— L'è za ordenât!

1) Rinomât ristoránt in plaçe San Lurinç in Lucine, paláç Rúspoli.

2) Il naulisín di Cividât Zanute dit Balute.

3) Rugero, impiegât al Ministero des Puestis.

— Eco intánt la mignestre!
— 'E jé mò buine!
— Viódis-tu, Mènie, intánt che ca si mángie
si sint áncie a sunâ la monfrine!
— Che 'l ciali, siôr Salvadi: su la liste
l'è mitût il *potage* a un franch e mièç!
Çe is-el chest *potage?*
— La mignestre!

— 'Olch! cun chêi bêç si compre áncie
(un polèç!
— Eh, nò-l'è di fâ conç! (al sberle
(S-ciefin)
Tu, Mènie, tu hâs di viodi e di tasê!
Nò stin fâ-si nasâ par une volte:
Quánd che si è fûr, si paje chel che l'è!
Ciale inveçi su-l palch lis balerinis!
— Tásis-tu, S-ciefin! Ses-tu come un frut?
— Ciò'! mi plâs áncie a mi di viodi giambis!
— Vergognosatis! E' nus mostrin dut!
— Po'-ben! lasse che mostrin. Çe
(mâl is-el?
Al-fín jé dute gráçie dal Signôr.
Tantis e' usin mostrâ dome a scûr;
chestis inveçe e' mostrin cu-l lusôr.
— Ciò', Guidón (al mi dîs S-ciefin
(sot vôs)
Vio's-tu chê siore lá-di-sòt sintade?
— Nò jé tant siore; 'e jé cussí e cussí..
— Tas! che mi ha dât sot-vie une cimiade!

*
* *

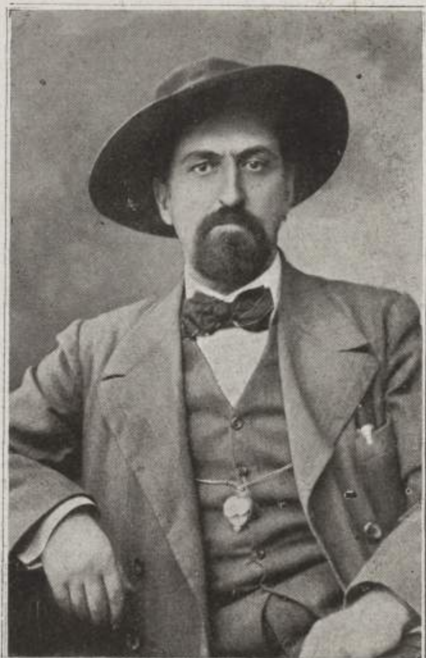
Ca l'afâr si fâs seri: Done Mènie
e jé ocupade a mandâ jú il sorbèt:
e so marît intánt cu-l tirâ il voli
daûr di chê tâl siore, l'è za cuèt.
Jé, par dî il vêr, j va tignínd rebòt;
Puer S-ciefin! nò ti ocôr pever né sâl.
Cumò fûr di chês sgrifis nò tu s-ciampis,
parçè che ha za nasât il provinçiâl!
Di-fát, dopo un moménl, 'e si jeve sú,
j dá une gran ociade e po' 'e va fûr;
e intánt che Mènie 'e glot il so sorbèt,
lui, par cioli un virgínie, j côr daûr.
E spiete che ti spiete
— 'Lá is-el S-ciefin?
('e sberle siore Mènie spaventade)

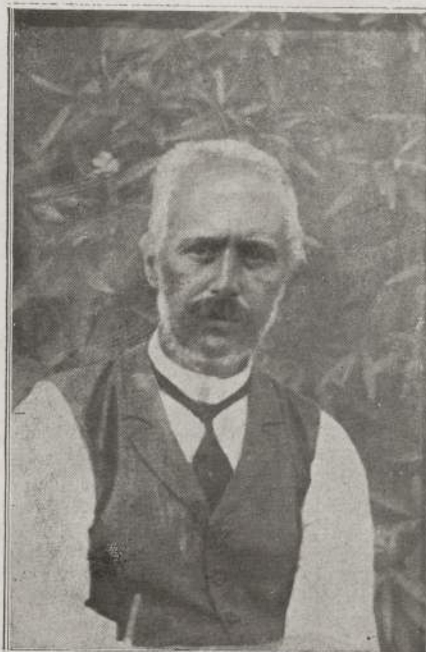
— L'è lât a cioli un sigher culí dóngie;
'o 'vin il tabacâr in-té contrade.
Ma S-ciefin nò-l si viôd; e siore
va simpri plui fasínt la muse sèrie. (Mènie
Passe mièz'ore, e je 'e va bruntulánd;
passin tre quárç... 'e passe un'ore intèrie!
— Mostro di S-ciefin! Lá del folch
(sará-el?
'Co 'l torne dóngie l'ha di fâ cun me.
— 'E ha rasón! Jé une gran brute part:
lassâ une biele spose come je!
— Po' che nò-l fasi complimènç!
— Da-bón
lò nò intindevi di fâ un complimènt.
Se iò 'o foss so marît, j dîs il vêr,
nò 'orèss lassâ-le sole un sôl momènt!
— Is-e une part di fâ? stâ vie dôs
(oris!
— Po' che si calmi. Se lu vess savût
nò-lu lassavi lá fûr di bessôl;
'orèss zurâ che 'l si sarà piardût!
— Sa-e çe che 'vin di fâ? El'è za
l'è finît il spetacul, sin za a scûr; (tard;
ca plui nò-l ven: Anín al lôr albergo,
di chel el sa la strade di sigûr.
Siore Mènie 'e si jeve rissolude:
— " Ciolín une caroçe su-l momènt. „
Si monte, e in un quárt d'ore si è a l'alber-
e lá vie 'e mi minaçie un svenimènt. (go,
La ciapi sot il braç e cu-la sflácie
'o la meni di-sore in-té so stançe;
e cun buine maniere o fâs dut-quánt
chel che si fâs in simil circostançe.

*
* *

Mostro di S-ciefin! sôl par 'vê un vir-
o une Virgínie, l'è stât fin lis vot; (gínie,
e iò par obligh di compatriòt,
j hai consolade Mènie dute gnot!...

'O hai premure di lâ a Palme,
per afârs di astronomie;
l'è cumò che 'l part il treno,
ma nò voi par ferovie;
soi sigûr di rivâ prin
se voi vie cu-l caretín!

Guidòn Salvadi (Guido Podreche)
POETE
n. Vimercate 4 dic. 1865 m. Brooklin (New-Jork) 29 avr. 1923

Vigi Greát
Perît, poete e folkloriste
n. Orgnán 17 zen. 1860 m. 31 zen. 1913

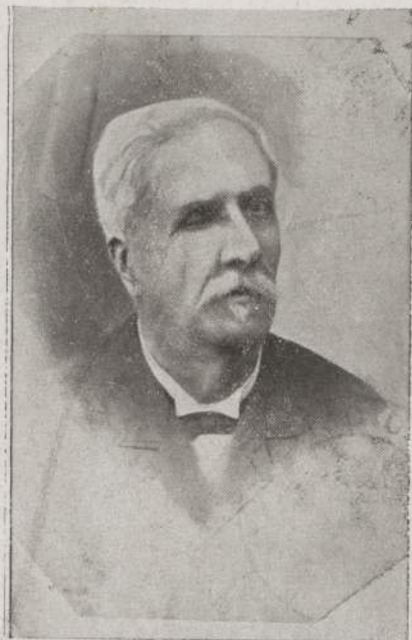

Pre Josèf Comèl
Poete, strolich
n. a Nimis 5 fevr. 1860 m. 25 novemb. 1917

Zaneto Cossár
Fondatôr dal Museo provinciâl de Redençiòn di Guriçe
n. in chê citât 4 otub. 1870 m. 1 dicemb. 1927

Táule dople unide a la quinte dispense da l'Archivi de Leterature Furlane.

Avocát Checo Leitemburg
Comediògrafo
n. Cátaro 7 otub. 1843 m. Udin 17 març 1922

Dree Blanch (clamât Sflácie)
Poete e comediògrafo
n. S. Denêl 8 març 1841 m. Udin 6 zenâr 1914

Checo Nascimbèn
Comediògrafo
n. Udin 11 zenâr 1851 m. 29 novembar 1915

Ròmolo Bianchi
Atôr dramatich
n. Udin 23 maj 1873 m. 14 avrîl 1928

E' 'vin culí des ciaris fantaçutis [1])
vignudis da la tiare dei naránç,
a puartâ sú fra chestis culinutis
la zentîl armonie dei lôr biei ciánç.
Son squasi di culí, ma 'te-i vôi e' han
il dolç splendôr del çîl napoletán.

Luj

Ża da Trièst qualchi siorute e' ven:
chêi de Báncie cumò nissún j-u ten!

Il formént el-indore la planure:
lis vîç, lis pomis son in floridure.

Gesú Crist al diseve ai popoláns:
"De la justíçie 'e jé vignude l'ore!
E' son uestris i vins, i fens, i grans,
la tiere 'e jé di cui che 'l la lavore. „
Ma il contadín il frut de so fadie
el lu puarte al paròn che nò-l fâs nie.

'Ta-l timp dei bagnos, jé la gran quedi fâ un stabilimént 'ta-l Nadisòn. (stiòn
Pe-s sioris, sore-dút, nò jé pretese
che si mostrin al publich in ciamese.
I omps e' puedin fâ çe che ur convèn;
ma un casoto pe's sioris el sta ben.

Il Pari Eterno [2]) al bute jú il liròn,
per cambiâ, a chel che disin, professiòn;
inveçe di sunâ des monferinis
el ciate gust a menâ a spass triestinis.

Avòst

Oh, finalmentri a Cividât si torne
a zujâ su-la plaçe di balón;
si spache qualchi cop e qualchi gorne,
si romp qualchi ferâl, qualchi lastrón;
ma almancul si consumin dei balóns,
e cussí tanc e' fasin afaróns.

Un amigo land a ciaçe
el pes-ciave in-té-l çarfoi;
çe-non-è, tre contadíns

1) Lis fiis da l'inzegnîr Checo Zampâr, che stavin a Nàpoli e vignivin a vendemis 'ta-l lôr palàç di Ciarárie.

2) Zaneto Serafin, sunadôr di liròn cun tante di barbe.

saltin sú a fâ un gran davoi.
Pinf! e punf! Sore la schene
raclis, lens e tananais;
o çe bravo ciaçadôr;
l'ha ciapât... un grump di *quais!*

L'è San Donât [1]): sintirín i ciantôrs
uacâ di bass, o-pûr uicâ in falsèt;
sintirín i struménç dei sunadôrs
ognún per propri cont, un stuárt e un dret;
sintirín massacrâ chêi puers autôrs
sençe misericòrdie né rispièt;
e mancul-mâl che son autôrs todèschs,
che, se fossin culí, staressin freschs.

Setembar

Çe abondançe 'te-i ciámps e çe ligrie;
el' è il frut, lavorént, de to fadie!
Ma infín j reste l'aghe al contadín,
e il siôr, che 'l sta di-bánt, el bêv il vin.

Bruno Zampâr [2]), apene el criche il dí
el va a ciaçe; po' el côr a Çividât
po' el va a Udin cu-l treno di misdí;
dopo a ciavál, e apene dismontât
el va in Ciarárie, e jú 'ta-l Nadisòn
el fâs il bagno; el tache il caretín,
par rivâ a la partide di balòn.
La sere nò-l sta fêr un momentín,
cussí che 'o crôd che il pôch di timp che j
lu piardi a meti tarmis in-té pançe. (vançe

Çe nuvolóns pelôs, neris e bruç;
'e mi fasin paure... pe'i raúç!

I possidénç a-tôr di Çivídât
dei cartei 'te-s campagnis e' han plantât;
per impedî a qualúnque di ciaçâ
e po' áncie se nò-l baste, di pes-ciâ.
Po' i pes-ciadôrs, cun dutis chês maseris,
han-o di pes-ciâ class in-té-s cunvieris?

Autún

Il timp de l'abondançe

Culí corin caretis

1) Ai 21 di Avòst, protetôr di Cividât.

2) Fi da l'inzegnîr Checo, candidât al Parlamènt.

pe-l plan e pe' montagne;
culá tons e fusetis
e il pâl de la cucagne.
Ca corin i sensai
a regalâ capòç;
lá fuchs, lusórs, bengai
e bai dutis lis gnoç.
Culí táule bandide;
polèç, salámps, vigièl:
si bagne la pivíde
svuedánd un caratèl.
Lá-sú conversaçión
di sioris miscliçadis
cun siôrs in veladón
e cun miezis veladis:
Il cont e il botegâr,
il nobil e il scatín [1]):
il miedi, il salumâr
il puer e il milordín.
Personis trascuradis
in altre circostançe
cumò son diventadis
personis d'importançe.
Ca il possidént al dá
la man al contadín;
e lu invide a gustà
o a bevi un bicierin.
Il siôr al va a braçút
a ciase cu-l pitòch;
j fâs, cerciâ di dut,
el lu mande vie ciòch.
Duç-quánc e' son amís
tant che rîs e fasui;
e ca di quindis dìs
nò si cialerán plui.
Par-dút gran abondançe
mai plui miôr di cumò:
Vive la fratelançe!
Chel che l'è miò l'è to!
Fusetis, mortarèç
e bombis, sençe fin;
vigièl, salámps, polèç,
conserve, bire e vin!
Ce son-o dutis chestis
ligriis e confusións,
e batibuis e fiestis?
Son ca... lis eleçións!

'Te-s bressanis di montagne
çe gran fruçe di sfranzêi;
ma cun dute 'ste cucagne
nò si viôd un spêt di ucêi.

Su la fieste di bal a Ruvignáns
signorinis e zovins cortesáns
dopo 'vê fat per gust qualchi zirút
e' levin fûr de strade da-per-dút
çerciánd qualchi recèss o qualchi troi
per podê stâ qualchi momént be'-soi:
Ma, cialait mò ce gran fatalitât,
ogni ciantón el' ere za ocupât.

Otubar

O bièl otubar! ce malinconie
che metin in-tá-l cûr i biei tramònç!
Quánd che dei ciánç furláns la melodie
'e si piárd da lontán in mièç ai monç.

Chist mês el'è pe'-i siôrs il mês plui ciâr:
Ma 'o pensi che pe-i puers l'è simpri unviâr!

Alegris, ciaçadôrs, che a Çividât
il salvadi da-bòn nò-l máncie plui!
Se dure in-té-s fameis 'ste fedeltât
'o ciaçarín i ciárvs e i ciavriûi.

Tite Beline el' ha il so bon parcè
se nò-l'ûl 'vê Pre Antoni [1]) 'te-l cafè:
Di meti fûr la vôs el veve il viçi,
e chest el disturbave l'eserciçi;
el spaventave intánt duc i aventôrs,
e dopo el distudave áncie i lusôrs.

Novembar

Il Friûl chist an el'ha cambiât aspièt,

---

1) Persone di basse condiçión, artiste che al si ten sú.

1) Morandín, clamât Pre Vosón, ciantôr del domo.

dopo de l'an passât l'è dut cujèt;
in Ciargne nò si viodin compagniis
che bevin gratis pe'lis osteriis;
a Udin nò si viôd il carantán,
che 'l zirave çidín di man in man;
a Çividât nò 'vin fiestis e bai,
e comèdiis e fuchs artificiai;
a-lis Bassis, se-bén che 'l va svintánd,
nò si viodin capòç dâç vie di-bánd;
e nò 'vin plui ligriis e confusións:
si capísc: nò 'vin plui lis eleçións.

Lis vedranis si lamentin
che patiscin frêd la sere;
plui nò-j baste l'aghe cialde
plui nò-j baste la fughere:
lôr e' 'oressin 'vê 'ta-l jet
un marît par sçalde-jèt.

Un ciaçadôr pe-i ciámps el' ha zirât
doi dîs, ma náncie un bech nò-l'ha ciapât.
Çe stupit. Se-l restave a Çividât
el ciatave dei bechs in quantitât.

Decembar

Sintis-o ce creure e ce garbín!
Nò-l reste che tacâ-si a un got di vin!

E' vegnin sú cumò ciárç pivelíns,
che uelin dâ-si il ton di moscardíns.
Dutis quantis lis modis e' han studiât
par parê aristocratichs di citât;
ma dome de giachete a cialâ il tai,
si viôd che restin provinciai.

Unviâr

Ciácaris di fogolâr

I.

— Pieri, spiéghi-mi un pôch çe che l'ûl
chist socialismo cussí nomenât; (dî
'o hai tant pensât su l'afâr... di spartí,
ma za l'è inutil... 'Co nò soi studiât?!

— Il soçialismo? Eco: 'e ha di vignî
une leç... çe si clamj-e?... leç di stât...
No! spiete un momentín... nò jé cussí...
Folch! savevi! e mi soi dismenteât!

El'è..! cumò..! cumò!.. l'è il mûd di fâ
une gran societât mútuo - socòrs,
par-ché nissún al vei di lavorâ!

Cussí, compágns duc-quánc e puars
al fin áncie il pitòch al poderá (e siôrs,
fâ di parón e 'vê i siei servitôrs [1]).

II.

El' entre in scene un tiárç:
— Nò savês nie!
Invece il socialismo ben pensât
el' ha par fin di risparmiâ fadie
a chiste tribulade umanitât.

Sicûr! Quánd che duc-quánç stessin in (rie
lavoránd duc pe-l ben de societât,
nò si varèss plui tante ciarestie,
e fra la int tante disparitât.

Plui nò saressin tanc poltróns di siôrs,
che cumò su-la tiare e' stan di-bánd.
mangiánd dei lavorénç sore i sudôrs;

parcè che l'uguagliançe nel lavôr
darèss a duc il pan, pûr risparmiánd
al popul tante strúscie e tant dolôr!

Áncie chist an 'o hai fate la fadie,
ma finalmentri 'o hai finît la **Strie.**
Però che sei finide cussí prest,
scomèt che a tanc displaserá. Del rest
per fâ-us conténç duc-quánc, 'o hai publi- (cât
un volúm di poesiis a bon merçiât:
comprâi'-lu lá di Fúlvio, e ciatarês
di lei e di stâ alegris sin che orês.

1) Chest prin sunèt si ciate a pag. 36, disp. III.

LA STRIE par l'an 1894

PREAMBUL

Son vot ains, ma mi pâr ïr,
che 'l ven fûr il miò lunari;
e da alore, soi sinçìr,
a ué, ciati pôch divari:
l'omp 'ta-l mond l'è simpri istèss
niárvs e ciâr e pièl e uèss.

Ma par dî-le propri juste,
za la ciâr mi si inflapísc;
za si mole qualchi suste,
e la pièl s' ingrisignísc.
Mancul-mâl che la nature
mi ten sú la niarvadure.

Del ciaveli simpri scûr
anci-mò mi ten in bon:
il çerneli, di sigûr,
nò-l'ha fat il sfadiòn;
ma di bòcie 'o hai lavorât
e la barbe 'e ha blancizât.

Però il cûr l'è simpri istèss,
za vot ains, come cumò,
par-ché mai, zurâ-lu 'o puèsc,
nò-l si cambie il pinsîr miò;
il pinsîr, che simpri l'ûl
tornâ viárs il miò Friûl.

Sedi a Londre, o sedi pûr
a Parigi, o in altri sît
o d'Italie drenti e fûr
o, ca a Rome stabilît,
il miò cûr l'è simpri stât
ne-i ciárs lûghs de prime etât.

L'è par chest che la mê **Strie**
si presente ad ogni anade,
in batèl o in ferovie,
di Zuán Fulvio a la clamade;
iò, bièl land pa-l mond in zîr
a je afidi il miò pinsîr.

E 'o vorèss che ai miei furláns
'e puartáss dome fortune,
mai dolôrs, fregul maláns,
stagiòn biele ad ogni lune;
ma za-ché nò-l va dut ben,
la ciò'rês come che ven.

Par esempli 'o devi meti
par dovê professionâl
che l'anade — 'o me-lu spieti —
buterà pluitòst a mâl:
da lis vîç la malatie,
qualchi rap puarterá vie.

Il formént el sará s-ciàrs
ma la blave un pôch plui ben,
di galete pôs afârs
ma, in compéns, bondánt il fen:
Nò-l'è un gener di grans luss
ma l'ocôr 'co si han tanc muss.

Però 'o crôd che nel complèss,
se si 'vess un pôch di sest,
si larèss denánt istèss
parçè al mond par duc l'è puèst:
se il mond foss come dîs iò,
si larèss miôr di cumò.

Duc varessin di lâ a vore
'te campagne o 'te çitât;
e duc-quánc fâ dome vore
di común utilitât:
solamentri il lavorâ
dess a duc drit di mangiâ.

Che lis tiaris lavoradis
sein di duc e di nissún,
e i prodòç de lis anadis
sein mitûç duc in común:
sol alore i lavorènç
nò varessin patimènç.

Son anadis di misèrie
a la int mánci-el il gran?
Svelç! in-bote: une leç sèrie
par calâ a duc-quánc il pan:
nò i siôrs masse e i puerèç nie,
ma duc-quánc ecunumie!

E son ciossis — contadíns —

che fan simpri ridi il siôr:
stupidèç di buratíns!
dutis fotis, disin lôr.
Si capísc: son opinións
che nò plasin ai paróns.

Ma justíçie sante e vere
'te misèrie o 'te bondançe,
jé che duc vedin maniere
di ciaçâ un bocón in pançe.

Chest e' predicin chêi tris-c
che si clamin socialís-c;
chest fintánt che flât varai,
iò, pa-l mond, predicierai.

Zenâr

Jé curiose che l'an, áncie chist an
al vei di scomençâ cu-l *prin de l'an.*

Par schivâ Unviâr, nò jé che une maniere:
Che l'an al scomençáss di Primevere.

Il prin quárt puarte garbín;
jé la nêv su-l Mont Cianin.

Dìs siore Bete: se chist frêd al dure,
per bius! si inglaçe dute la nature!

Has-tu frêd, contadín? po' sta contènt
che cu-i lens che tu tu hâs pa-i boschs (tajâç,
par dut l'Unviâr si s-cialde il possidènt.

Fevrâr

Un af mât el va lá vie di un siôr,
in non di Dio, par domandâ un bocòn:
— Nò 'vin nuje! — al rispuínd il servitôr,
e intánt in táule al puarte un bièl ciapòn.

L'è stât curt il carnovâl,
pocis fiestis, qualchi bâl;
pocis çenis dal tratôr
pocis máscaris a-tôr.
Mancul-mâl che buratíns,
fracanapis e arlechíns,
'e si-n' viôd ogni momènt
'ta-i Consèis e in Parlamènt.

El'è un frêd cián,
nò tu hâs tabâr;
us-tu sudâ?
Áncie la gnot
va a lavorâ!
Il siôr in oçi
l'è gnot e dí;
ma lui el' ha
lens di brusâ.

Za mi pâr che vadi miôr;
'vin serén su Mont Majôr.

Març

Nel momènt che il cián pontave,
lui, cun bon rispièt, pissave;
quánd che si jeve la pissócie
lui, pissánd, l'è lât in ócie.

Il contadín lavore
ma l'è simpri in malore;
e il siôr, che nò-l fâs nie,
'a-nd-há di butâ vie;
il contadín semene,
e al mángie a male-pene;
il siôr nò-l bute un gran,
ma po' al si ten il pan;
plante, cuinçe, lavore
lis viç il contadín,
e il siôr, vignude l'ore,
cápite a bevi il vin;
il contadín al sude,
e al'ha polente rude;
e' polsin'i paróns
ma e' mangin i ciapóns;
cheste, sençe malíçie,
la clamin la Justíçie!

Sin sot la Pasche di Ressureçión,
Jesú l'è muárt del popul pe' rasón.
Contadíns, ricuardait che Jesú Crist
'ta-l mond l'è stât il prin vêr soçialist.
L'è muárt e plui nò-l torne, chest si sa,
ma la so grande idee trïonferá.

Giovanín [1]) l'ha declarât
che nò-l'ûl savê-nt di quais:
e l'è pront a regalâ
áncie l'últime che l'ha.

Avrîl

Lis violutis, fantassinis,
e lis rosis ciarandinis
e' scomençin a cucâ:
Sveltis! Fûr a spassisâ!

'Us disin i paróns che son ciariâç
di tassis fin par-sore dei ciavei;
e che par chest, vö-atris contadíns,
áncie a volê, nò 'us puedin tratâ miei:
Ma in conclusión lôr païn l'esatôr
simpri cu-l frut del 'uestri dûr lavôr.

Çisiline ses-tu ca?
Ti 'uei propri saludâ.
Sot i cops de ciase ven:
Çisilute ti 'uei ben!

Primevere

La morâl del dí di 'ué

L'è plen di títui
e di medais,
l'è plen di cárichis
e tananais;
duc lu rispietin,
j 'uelin ben;
duc-quánc lu vènerin,
come convèn;
mîl compliménç:
Patrón! di ca,
Ben riverìt!
Patrón! di lá.
Su duc i afârs
el'ha une man;
cun duc l'è simpri
bon cortesán;
in-te-i Consèis,
Congregaçións;
'te-s sagristiis,
in-té-s funçións,
in ogni ufiçi
simpri clamât;
el'è une vere
autoritât;
Ah si! per Baco!
Propri l'ocôr
che duc j fasin
omágio e onôr:
l'è plen di bêç,
e di ogni ben;
al mángie simpri
fin che l'è plen;
el'è un gran omp,
el'è un omp râr.
Ves-o capît?...
L'è un usurâr!

***

L'è sençe un boro,
l'è disperât,
nò-l'ha un amigo
in-té çitât;
duc-quánc lu s-ciampin,
lu lascin stâ
e spess al reste,
sençe mangiâ;
nò-l ciate a credit,
doi sold di pan;
l'è calcolât
mancul di un ciàn;
el'è un puar stupit,
el'è un puar omp:
Ves-o capît?...
L'è un galantòmp!

Çe bièl timp, bielis zornadis:
'e van ben pe's scampagnadis,
ma nò puèsc, e chest l'è il mâl,
bandonâ il miò canociâl.

Maj

Son doi ains che a la nestre Capitâl
iò nò fâs che fâ il Muss [1]) in-t-ún giornâl.

1) Bront, pancôr di borch San Zuán, dit Caporâl.

1) Setimanâl umoristich anticlericâl *"L'Asino"*.

Par chest us visi: Za che il mês di Maj
el'è il miò mês, mandá'-mi dei regâi.

La campagne si met ben,
l'è serén.
E la fuee promèt discrete,
la galete.

L'ha contât un giornâl
che une saete, propri su-l plui bièl
di un tremènd temporâl,
e ha copât un muss!... iò nò soi chel.

La tempieste chist an 'e fâs da-bòn:
'us puarte vie, pa-l diaul! mièç il racòlt;
l'altre metât la puarte vie il paròn.

Jugn

Siore Mènie jé usade a lâ a durmî
in buine compagnie, sí che 'e pò dî
che il ciáld si fâs sintî
plui di gnot che di dí.

Oh çe soreli
e di chel bon!
L'è come un spieli
il Nadisòn!

Çe cucagne di formènt;
contadín, ses-tu contént?
Su! va a cuei! vâ-lu a ciariâ!
Il paròn... lu mangierá.

Istât

I studènç furláns a Rome

Une volte il studènt
ch'al leve fin a Pádue
al scomençave cu-l fâ testamènt,
e dopo, ciaçât dentri in-t-ún ciantòn
del famôs caretòn,
che cun pompe e clamavin "diligençe„
el viazave cun dute la paçiençe
fin che 'l rivave strach e scossonât,
dopo vot dìs, a l' Universitât.

Ma cumò che si márcie in ferovie,
el va jú a Rome e a Nápoli,
a Bologne, a Torín,
baste che al vedi bêç in-té-l tacuín;
siché il studènt — miracul del progrèss! —
el pò diventâ un'arche di sapiençe
sençe doprâ l'antighe *diligençe.*

A Rome, par esempli, che mi ciatî,
dei furláns jé vignude la semençe
cun-tú-n çividalês — nò fâs par dí-lu —
che 'l fâs onôr al so paìs: infati
'o viôd Bepo Comèl [1])
lunch, sutîl, gropolât come un camèl,
che in fat di onôr e buine volontât,
sençe lâ fin a l'Universitât
l'è bon di disvuedâ-nt un caratèl;
compagnât da Fachín
un udinês che nò j displâs il vin,
e qualchi volte áncie Tofolón
che 'l va pe's ostariis in veladón;
parçè che un impiègât
bisugne che al vei simpri
chel çiárt ton — mi capìs — di autoritât;
tant plui che un personágio come lui
l'è sigûr destinât
a diventâ ministro de lo Stât.

Duc-i-tré, rasonánd di economie
e di question sociâl,
e' son bojns di sujâ plui di un bocâl;
e se po' si inrabiin,
'ta-l meti fûr lis váriis opinións
e' son áncie capáç
di mangiâ-si un cialdîr di macheróns.
In fat di religión
e di cristiáns preçèç
Comèl al'è puartât par i polèç,
ma invece Tofolón
el sta per il vigièl, quánd che l'è bon.
Nò ocôr dî di Fachín
che, si capísc, nò-l viôd che il bicierín.

Nò sai se lu savês
che Comèl el'è un mostro di organíst,

1) Avocát e musiciste a Udin, za assessôr de l'istrución

e, sigûrs di fâ in lui un bon aquíst,
lu vevin scriturât
a la capele de So Santitât,
dulá che lui al leve in gran velade
par fâ-j qualchi sunade.
Ma apene che han savût
che il famôs organíst
l'è diventât un diaul di soçialíst,
sençe fâ tant sussûr
ma sençe complimènç, lu han parât fûr.
E lui par vendicâ-si,
l'ha impegnât la velade
declaránd che a San Pieri el'ûl tornâ
par fâ une gran sunade,
insieme a dute la popolaçión,
dome in chê dí de la rivoluçión.
'Vin dúncie a Rome, come vês vidût,
dei furláns che a la pátrie fan onôr;
ançi l'è di sperâ
che la colònie ogni an vei di aumentâ,
el'è ben che la nestre zoventût,
amánt del studi, e amighe del lavôr,
vegni a la Capitâl par imparâ.
E, par cont d' imparâ, zuri che chest
el' è propri il vêr puèst.
Baste dî, che se ánçie nò si va
lontán, insín a l'Universitât,
si ha da-per-dút il vin a bon merciât.

Çe s-ciafojáç!
'te-l Gorgh de Lese
coreit, fantáç,
sençe ciamese.

Luj

Iò nò capísc: o sei la peronòspore,
'o qualchi altre náine malandrete,
ogni an, áncie se il timp al bute ben,
'o mi ciati tarmade la sachete.

I siôrs e' han inventâç tanc stroleghèç
e dopo j han mitût il non di leç;
dut-quánt par sostignî chê infamitât
che si clame " privade proprietât „
come se l'omp al mond nò-l vigníss nûd,
e nò fossin duc faç a l'istèss mûd.
Cussí lôr, cu-lis leç, fan lavorâ
i puers, e intánt e' pensin a mangiâ.
Bondánçie o ciaristie, il lavoradôr
simpri el patísc e al fâs il servitôr;
ma chel che 'l sta di-bánd, in conclusión,
simpri al giòld, e po' al fàs áncie il parón.
Ma di capî-le 'e jé vignude l'ore:
La tiare 'e jé di cui che'l la lavore!....

L'è magri il Nadisón, sute la roje:
la campagne, da un pièç, domande ploje.

Lis quais son legris, che, par mâl che vadi,
chist an nò han pôre di Guidòn Salvadi.

Avòst

Intánt che 'o lavori in-tôr de **Strie**
un amigo mi ha fat un complimènt
cun tante zentileçe e cortesie
che soi un ingràt se nò mi dîs contènt.
E mi spiegave cun galanterie
che 'l miò lunari el'è propri un portént;
plen di spirit, di sciençe, di ligrie,
che spietin duc come un aveniment.
L'ha concludût: lu dîs par esperiençe,
ormai al to librút straordenari
sin tant usâç che nò si pò fâ-nd sençe.
Sí! ti zuri Guidòn, che il to lunari
par duc-quánc i furláns di inteligençe
l'è propri diventât il neçessari.

O çe vìç! o' çe ligrie!
Çe-tánt vin che si fará!
Tu tu hâs fate le fadie
e il parón lu bevará.

Corado [1]), lant a ciasse a Medeusse,
disin che 'l vei ciatade une parusse;
e par nò usâ la sclope, chel baròn,
l'ha subit mitût fûr tant di vergòn.
La parusse, cussí, la si ciapave,
ma il visch di puer Corado nò-l tacave!

---

1) Gabriç, perit agrimensôr di Cividât.

Titute — *(di fûr e' fasin bacán)* E une sole sodisfaçiòn mi reste. Bandonât di duc: bandonât di Lúçie, sôl e disperât 'o hai ancemò dóngie la mê Esterine e lui che han vude compassiòn di me. Pénsi-j, frute mê, pensi-j *(la ciareçe)* Venánçio al-ul fâ-ti feliçe, sepi aprofitâ, fâ-mi contént in cheste ore di dolôr.

Esterine — Sí, papá miò *('e slúngie la man a Venánçio)*

Venánçio — *(la ciape fra lis sôs)* Grazie, grazie Sior Tita. *(Venánçio ed Esterine feliç si abandonin su-l sofâ. 'Te strade un coro: — Titute Lalele Titute lalá — Titute al côr su-l balcón e dopo:)*

Titute — Muse di dôs musis: al-è el segretari Mòmolo Bressán ch'al-ha gambiade ancemò bandiere, ch'al dirês la dimostraçiòn, e i caporións e' son chêi, proprit chêi che mi vevin destinât el monumènt a ciavál. *(al fâs un gest par fâ capî che nò-j impuarte)* Al diaul duc-quánc. *(al ciale Venánçio ed Esterine e dopo lant viárs la cusine:)* Cándide, Candidute mê, nò ses-tu ancemò tu par me?

PREST JÚ IL TENDÓN

AT TIÈRÇ

SCENE PRIME

Pre Noçènt sintât vicín de táule al discôr cun Lúçie

Pre Noçènt — 'E jé brute, comari, 'e jé brute avonde, a la vílie dal matrimon di une fie jessi ancemò come el cián e 'l giát. 'O crodevi di rivâ ca par benedî i nuvíç come ch' 'o hai prometûd, ma di ciatâ dut in pâs.

Lúçie — 'O hai cirût dutis lis stradis, ch'al mi crodi.

Pre Noçènt — 'O crodevi che specialmentri dopo la so nòmine a podestât di Surisíns al si 'vess dut cumbinât.

Lúçie — Lu capísc iò, ma come si fás-ial. Lui al-è dûr 'ta-l so proposit e se al ciacare cun me l-è dome par conveniençe e par nò dâ scandul, come ch'al dîs lui.

Pre Noçènt — Viód-je, comari, Tite nò-l-ha duc i tuárç. Je si è masse gioldude a fâ-lu rabiâ. Iò, come che hai prometûd 'o cirarai dutis lis stradis; 'o tornarai a tentâ e cui sa che cu-l tociâ el tast de podestarie nò rivi ad-ore a convínci-lu. J dirai come ch'al sedi brut chest stât di ciossis, specialmentri par lui, come autoritât e come pari.

Lúçie — *(j presente un biciarín)* E' sin stâç áncie ué a fâ un zîr cu-l-áuto di Venánçio. Iò e Tite e' jerin sintâç daûr, un dóngie di chel altri, ma par dute la strade nò-l mi ha dite une peráule. Chel che mi fâs plui mâl al-è che la int 'e crôt che si ledi d'acordo come doi colómbs.... e invessit.

Pre Noçènt — E chest is-al bièl?...

Lúçie — 'O soi stufe áncie iò, pre Noçènt; 'o soi stufe e 'o hai volût dî dut propit a lui parçè che dome lui al podará fâ-mi un pôch di ben.

PRE NOÇÈNT — Nò baste sei stufs.

LÚÇIE — Eh! lu capísc..... I caprissis j-u lassarai di bande.

PRE NOÇÈNT — Alore, comari, si sin capîç sençe tanc preámbui.

LÚCIE — Iò mi met in-te's sôs mans.

PRE NOÇÈNT — Va ben, va ben. Intánt cumò bisugne mandâ Cándide a viodi se la coriere 'e jé rivade.

LÚÇIE — Cándide? Al-è un mês che nò jé plui in cheste ciase.

PRE NOÇÈNT — Çe novitâç!

LÚÇIE — Sparidę sençe ch''o sepi nuje. Iò nò hai podût savê nuje. Iò 'o hai miôr, sa-al. 'E jere deventade plui che parone.

PRE NOÇÈNT — (*sôl*) 'O sarèss curiôs di savê el parcè... Bisugnarèss lâ al camión a ritirâ lis partecipaçións di matrimoni che il stampadôr al 'veve quasi prontis îr, 'co soi stât a Udin.

LÚÇIE — 'O voi iò... e gráçie intánt di dut. (*j dá la man*)

PRE NOÇÉNT — Pa-i amîs plui ciârs mi soi simpri doprât e butâd in quatri e domán 'o sarai felíç se 'o podarai benedî-us duc-e-quatri in buine armonie e in pâs. Gnoçis dai fîs e gnoçis d'arínt dai genitôrs.

LÚÇIE — (*land vie*) Gráçie, gráçie, copari... 'o voi. (*vie)*

SCENE SECONDE

Pre Noçènt e po' Titute

PRE NOÇÈNT — Tuárt Lúçie... eh sí; ma áncie Tite nò-l-ha la cusciençe nete, lu zurarèss. (*al si acuárç che al ven Titute*) Oh! al-è ca (*land in-cuintri)* Copari benedèt, si viôd ch'al-ha fat viáç.

TITUTE — Altro che viáç; j contarai.

PRE NOÇÈNT — *In primis et ante omnia*, salût al secònd podestât di Surisíns. Nò hai podût vignî el dí da l'insediamént ch''o jeri impegnât, ma par cheste seconde ocasiòn nò hai volût manciâ.

TITUTE — Gráçie, ma ch'al si figuri che par pôch áncie al secónd podestât di Surisíns j tociave lassâ lis sgrifis come a siôr Agnul Basandiele.

PRE NOÇÈNT — Eco, 'o vorèss savê alch in proposit; ch'al mi conti.

TITUTE — E' 'vin timp. J dîs dome che al-ha fat la muárt che si meritave.

PRE NOÇÈNT — Nò stin a ciacarâ par rábie... *Requiem*, zaromai.

TITUTE — Ma la veretât...

PRE NOÇÉNT — Eh! anín po', anín...

TITUTE — Sí, anín. Al-è crepât par 'vê mangiât masse polente e gneur in ciase di chê buine lane di Mòmolo Bressán. Al si ere imbunît par une setemane dal sigûr, che iò lu cognoscevi ben. Tant ingòrd che dopo trente ains di Sindich al voleve gioldi la podestarie, áncie. Ma la justissie di Dio 'e toce simpri al segno. J han fat i funerai a spesis dal Común...

PRE NOÇÈNT — E questo fia suggel... Cumò bisugne ch'al regni lui par altris trente ains in pâs e caritât.

TITUTE — In pâs e in caritât... in aparençe, Pre Noçènt, ma in pâs nò si puèsc stâ cu-l dolôr ch'al-è simpri vîv ca dentri (*al mostre il cûr*) Nò si puèss perdonâ.

PRE NOÇÈNT — El cûr.... el cûr.... s'al-è omp al-ha cûr; al devi savê áncie perdonâ.

TITUTE — A-lè juste un mês che le hai finide di capî el parcè che la mê fèmine e jere smaneose di mantecâ-si, di petenâ-si, di fâ-si biele.

PRE NOÇÉNT — Montaduris, siôr Tite, montaduris.

TITUTE — Dome dopo muárt Basandiele 'o hai finît di capî el parcè che Lúçie mi veve bandonât e 'a jere deventade mate.

PRE NOÇÈNT — Fèminis, fèminis.

TITUTE — (*s-cialdan'-si*) Mi tradive, chê jene, mi tradive cun chel sassine-fameis e da un pièç 'e durave la solfe. Cándide j-u ha vidûç a bussâ-si, e in ciase mê, ca, ca dentri e me mi vevin siarât di fûr.

PRE NOÇÈNT — E metín che sedi vere. Ma cumò, nò-l-è plui e se nò viôt dopli, dopo la promissiòn di Venánçio cun Esterine, dopo la mê paternâl su-la moralitât, áncie Lúçie 'e ha fat un pass in-daûr.

TITUTE — Ma prime e ha spetât ch'al crepi, però.

PRE NOÇÈNT — El Signôr al sa ce ch'al fâs. Duc si puèsc falâ. *Tutti*, siôr Tite benedèt. Cród-jal di nò 'vê falât áncie lui?

TITUTE — Cui? iò?... Mai!

PRE NOÇÈNT — Bisugne interogâ la cusciençe e savê perdonâ. Vué lui al-è 'te-s sôs glòriis di podestât, domán al vedarâ felisse la so Esterine..... Vorèss-jal restâ inrabiât cun je. 'E sarèss une magle nere in-t-une ocasiòn cussí biele...

TITUTE — Nò, cun Lúçie al restará simpri un rusin ca dentri.

PRE NOÇÈNT — Ben, nò insíst... *Tutti possiamo far male... Chi è senza peccato scagli la prima pietra...*

TITUTE — 'O farai l'indiferènt, 'o cirarai di tratâ-le ben plui ch''o puèsc, ma perdonâ nò. Amîs in aparençe, e baste. E po' j dirai che se iò 'o vess volût fâ mâl 'o varèss podût fâ-lu spess e vulintîr cun dutis chês sioris che mi mandavin lètaris a vagóns. E' son stadis dôs ciargnelonis, su-l fâ di Cándide, che mi vevin propit tirât a cimènt; e iò invessit, duro, simpri fedêl.

SCENE TIERÇE

Venánçio ed Esterine

PRE NOÇÉNT — (*interompínd*) Oh! i xe quà i sposi. (*al va a saludâ-j-u*)

VENÁNÇIO — Pre Nozente complimenti (*a Tite*) E lu, siôr Tita, se galo rimesso dalo spavento?

TITUTE — 'Orpo 'o-nd-hai vude avonde.

VENÁNÇIO — Aventure de viaggio, caro Pre Nozente.

PRE NOÇÈNT — Se sa quando che se va e no se sa quando che se torna.

ESTERINE — El papá nò-l-è abituât a lis emoçións. (*'e rîd*).

TITUTE — Emoçións? J ha manciâd pôch che il *secónd Podestât di Surisíns* al lasci la pièl cun grande gionde di siôr Gènio ch'al varèss ciatât el puèst libar.

PRE NOÇÈNT — Po' ce is-al sucedût?... el mont-a-fín ?. .

TITUTE — La emossiòn plui grande la ciapará lui siôr Venánçio quan-che scomençarán a capitâ lis denuncis.

PRE NOÇÈNT — Che mi conti, che mi conti, signorine.

TITUTE — (*Mariute la massárie si presente su-la puarte*) Mariute, servísc alch di bon. Ratafiá e piscotíns di chêi che 'vin puartât di Martignâ.

VENÁNÇIO — Nò-l se disturbi, sior Tita. (*duc si sintin*)

TITUTE — Une gotute. (*Mariute 'e puarte e 'a servísc*)

PRE NOÇÈNT — A prososit, e Cándide ?

ESTERINE — Nus ha lassâç tich e tach. Nò sai po' parcè.

TITUTE — 'E stave un pôch, pôch ben, ce saj-o iò...

PRE NOÇENT — Cumò la signorine mi contará de gite che, secónd lis ciácaris, 'e devi sei stade interessánt.

TITUTE - Al sintará ce massaliçis.

VENÁNÇIO — Se vede che lu nol xe abituà.

TITUTE — Alle emossioni, no.

ESTERINE — Ch'al si figuri che fin a Mussêt o' 'vin copadis dome dôs ocis. A Fagnígule, ciapât sot el purcít di S. Antonio.

VENÁNÇIO — (*a Titute*) Cara, che piaser sentirla a contar.

ESTERINE — (*continuánd*) A Pantianíns 'o 'vin petât dentri in-t-ún s-cialâr di fèminis che tornavin di Madone di Mont e lis 'vin fatis lâ dutis cu-lis giambis par-aiar e par ultin e' 'vin ciapât sot un muss.

PRE NOÇÈNT — E ce strage, par-bio!

VENÁNÇIO — La siora Luzia solamente la ga dimostrà un sangue fredo impressionante.

ESTERINE — Ma náncie iò nò vevi pore.

VENÁNÇIO — Te geri vicin de mi.

TITUTE — Iò 'o pensavi a la podestarie e 'o soi stât contènt dome che 'ta-l viáç di ritorno parcè che nò 'vin fat nissún massaliçi par vie che i ciavai che striscinavin la carete e la máchigne mieze scuancassade e' vevin une vore di sintimént e voli sicûr.

PRE NOÇÈNT — Ben, ben; lodât Idio che son duc ca a' contâ-le e nò son sucedudis disgraçis plui grandis. Une sole robe 'e máncie ancemò ca dentri. E a chê bisugne pensâ-j, e subit par-ché domán a' si puedi gioldi in sante pâs e caritât.

TITUTE — E vignarèss a stâ-j ?

VENÁNÇIO — Lu el comandi, el diga, che lo scolteremo e saremo pronti a esaudir ogni so desiderio.

PRE NOÇÈNT — Des matetâç des fèminis, caro siôr Tite, a la podestarie e' son sucedudis tantis robis che ca dentri e' han invélegnât l'áiar. Pace, pace, sior Tita, pace generale e domán 'o benedirai lis gnoçis vecis e zòvinis.

TITUTE - Al'è inutîl che al insisti ta-l so argomènt. Come ch' o' 'vin dit.

ESTERINE — Eh papá, al-ha resòn pre Noçènt, 'e jé ore di finî-le.

VENÁNÇIO — El desiderio de pre Nozente el xe più che giusto: pace, sior Tita, pace, pace.

(continue)

Gerént responsabil Dotôr A. TILIN